

Mesis'in Araştırması: İşveren Gözüyle Devlet ve İşgücü Piyasası

Orhan ÇAKMAK

İktisat ilminin ortaya çıkmasıyla birlikte, işçi ile işveren arasındaki tartışmalar da artmaya başlamıştır. İşçinin beklentisi, emeğinin karşılığı olarak daha iyi bir ücret; işverenin beklentisi ise çok miktarda kaliteli mal üreterek daha fazla kâr elde edebilmektir. Bu açıdan bakıldığında her iki cenahın da amaç fonksiyonlarının farklı olduğu söylenebilir. Amaçları birbirinden çok farklı olan bu iki grup, aslında birbiriyle uyumlu, biri olmadan ötekini de olamayacağı türden bir ilişki içindedir. İşçi ile işveren arasındaki bu amaç farklılığı, daha sonraları ideolojik bir platforma "emek" ve "sermaye" cepheleşmesi olarak yansımıştır.

Bu cepheleşmeyi meydana getiren, bizati devletın iktisadî hayata müdahalesidir. Eğer doğal düzen kuralları işleyecek olursa, işçi ile işverenin kendi aralarında daha kolay ve her iki tarafı da tatmin edici bir uzlaşmaya varması mümkündür. Çünkü işveren, nitelikli geliştirmenin ve güvenilir bir elemanını kaybetmek istemeyecek; işçi ise yeni bir iş aramak yerine niteliğini geliştirmenin ve kıdemini artırmanın yollarını arayacaktır. Ama iktisadî hayata devletın dahil olmasıyla birlikte, her konuda olduğu gibi işçi-işveren ilişkilerinde de haksız rekabet söz konusu olmuştur. Özellikle devletın işletmecilik yapmasıyla birlikte, işçi sınıfı içinde "kamu emekçileri" diye ayrıcalıklı bir grup ortaya çıkmıştır.

Devlet, siyasî ve sosyal endişelerle hareket ederek, "kamu emekçilerinin" gelirini ekonomideki diğer aktörlerin aleyhine olacak şekilde artırma yoluna gitmiştir. Bu durum, bizim gibi gelişmekte olan ülkelerde hem ekonomik hem de sosyal yapıyı olumsuz etkilemiştir. Bunu fakir bir ülkede zenginlik ayrıcalığını yaşamak olarak tarif edebiliriz. Bu anlayış, hem kamu sektörünün maliyetli ve verimsiz çalışmasına

sebeplere olmuş, hem de artan sendikal faaliyetlerden dolayı özel sektörü olumsuz etkilemiştir. İşçi-işveren arasındaki ilişki, genelde işçilerin işverenler tarafından "sömürüldüğü" ve haklarının gasp edildiği bir ilişki olarak ortaya konulmaktadır.

Bir İşveren Sendikası olan MESİS (*Metal Sanayicileri İşveren Sendikası*), birkaç yıldır mutad olarak yayınladığı "*Türk Sanayiinin Önündeki Engeller*" adlı araştırmalarıyla işçi-işveren-devlet üçgeninin karmaşık, adaletsiz ve rasyonel olmayan ilişkilerini farklı bir açıdan ortaya koymaya çalışmaktadır. Araştırmanın 2001 yılı sonuçları geçenlerde yayımlandı. Bu yılki sonuçlar da çok farklı ve ibret verici.

Araştırma, işçi ile işveren arasındaki ilişkilerin, devlet tarafından yapılan müdahalelerle nasıl bir hal aldığına ortaya koymaya çalışmaktadır. Çalışma, gelişmiş ve gelişmekte olana ülkeler ile Türkiye'nin ekonomik durumunu karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Ayrıca Türkiye'nin neden ekonomik sorunlarını çözemediği tespit edilip, bu sorunlar için çözüm önerileri sunulmaktadır.

İlk önce, Türkiye'de faaliyet gösteren veya göstermek isteyen özel girişimcinin önündeki engeller, çalışmanın inceleme konusu oluyor. Burada özellikle ekonomik örgütlenmemizden *-devletçi zihniyet ve kamu bürokrasisi-* kaynaklanan ve yatırım kararlarını olumsuz etkileyen sorunlardan bahsedilmektedir. Araştırmada, bu konuyla ilgili şu tespitler yapılmıştır:

1. Siyasetçinin popülist politikaları,
2. Kamu bürokrasisinin vatandaşlara hizmet etmek yerine, onları yönetmeye kalkması,
3. İyi örgütlenerek hükümet üzerinde baskı oluşturabilen sendikalar yüzünden işçilik maliyetlerinin dünyanın en yüksek işçilik maliyetleri seviyesine yükselmesi,
4. Emeklilik yaşının uzun süre düşük tutulması; bundan dolayı Sosyal Güvenlik Kurumlarının mali yükünün anormal bir şekilde artması,
5. İşsizlik Sigortası ve Kıdem Tazminatı uygulamalarının işvereni olumsuz etkilemesi,
6. Ayrıca işverenlere, özürlü ve eski hükümlü çalıştırma zorunluluğunun (işyerindeki toplam işçi sayısının %6'sı kadar) getirilmesi,
7. Cari olan hukuk düzenininin, bu konularla ilgili yargıya intikal etmiş bulunan hukuksal sorunları çözemeyecek kadar çağdışı olması ve
8. Tüm bunlardan kaynaklanan aşırı harcamaların, devlet bütçesinde disiplinsizlik meydana getirmesi.

Devlet tarafından yapılan bu müdahaleler, sadece üretim süreci ile ilgilidir. Devlet, ayrıca, bu müdahalelerden kaynaklanan "işlem maliyetlerinin" faturasının büyük çoğunluğunu, vergi olarak işverenden almaktadır. Bu uygulama da elbette ki rasyonel değildir.

Araştırma, bu tespitlerini, bazı ampirik bulgularla destekleme yoluna gitmiştir. İnceleme alanı olarak, 1980-2000 arasındaki dönem ele alınmıştır. Bu dönemdeki

GSMH (Gayri Safi Milli Hasıla), Enflasyon ve ücretlerin nasıl değiştiği tespit edilmiştir. Dönem iki periyoda bölünmüş; birinci periyot 1981-1987, ikinci periyot ise 1988-1999'a kadar olan dönem olarak belirlenmiştir.

1981-1987 yılları arasında TÜFE (Tüketici Fiyatları Endeksi) %22-%48, TEFE ise (Toptan Eşya Fiyat Endeksi) %30-%50 arasında seyretmiştir. Ortalama TÜFE %36.3, TEFE ise %35.4 olmuştur.

1988-1999 döneminde TÜFE %60.4-%125.5, TEFE ise %48.6-%149.6 aralığında seyretmiştir. Ortalama TÜFE %77.2, TEFE ise %72.1 olmuştur.

Araştırma bu iki dönem arasındaki farklılığı, aşağıdaki nedenlere bağlamaktadır.

1. 1990'lı yıllarda sendikaların hükümet üzerinde önemli bir baskı unsuru olmasından dolayı, anormalliğe varan ücret artış taleplerinin hükümet tarafından kabul edilmesi,
2. Bundan dolayı maliyet enflasyonunun ortaya çıktığını ve bu durumdan hem KİT'lerin hem de özel sektörün mali bakımdan negatif olarak etkilenmesi,
3. Ayrıca yabancı yatırımcının, bu olumsuzluklar karşısında ülkeye yatırım yapmaması.

Araştırmada bir çok yerli ve uluslar arası çalışmaların verilerine yer verilerek, Türkiye'nin hem gelişmiş sanayi ülkeleriyle hem de gelişmekte olan ülkelerle bir karşılaştırması yapılmıştır. Bu veriler doğrultusunda işçilik ücretlerinin, kişi başına milli gelire oranı elde edilmiş ve buna göre bir karşılaştırma yapılmıştır. İşte çarpıcı sonuçlar (s.16):

Bu karşılaştırma sadece ücret açısından yapılmıştır. Araştırmada verimlilik açısından da aynı sonuçların söz konusu olduğu vurgulanmaktadır. Normal olmayan ücret zamlarının sonucu oluşan fiyatlar, enflasyonun en önemli kaynağı olmuştur.

Gelişmiş Ülkelerde	en az	0.75 katı
	en çok	1.78 katı
Gelişmekte Olan Ülkelerde	en az	0.55 katı
	en çok	1.73 katı
Türkiye'de ise Özel Sektörde	en az	2.14 katı
	en çok	8.00 katı
KİT'lerde	en az	2.87 katı
	en çok	5.12 katı

Ücret-Fiyat kısır döngüsü, Türkiye ekonomisi üzerindeki etkisini 20 yıldır sürdürmektedir.

Araştırmada ayrıca, 1982'den 1999'a kadar "500 Büyük Sanayi" kuruluşunun yarattığı katma değer, üretim faktörleri arasında (ücret, kâr ve faiz) nasıl dağıldığı incelenmiştir. Bu incelemeye göre en büyük payın ücretlere gittiği, özellikle 1991'den sonra ücretlerin payının daha da arttığı, ancak 1995-1997'de daha makul bir seviyeye indiği, 1998-1999 yıllarında tekrar çok yükseldiği görülmektedir. Bu verilerden bazıları şöyledir (s.34).

NET KATMA DEĞERİN DAĞILIMI

Yıllar	Özel Ücret	Kesim Kâr	(%) Faiz	Kamu Ücret	Kesimi Kâr	(%) Faiz
1982	42.3	26.1	31	66.4	10.4	23
1985	39.4	23.7	36.2	41.3	43.9	14.6
1990	48.8	26.2	24.8	76	-14.7	38.4
1995	39	30.5	29.6	76	-6.6	30.4
1999	74.5	-34.2	57.9	104.4	-23	18.4

108

Yukarıdaki tablonun da açık bir şekilde ortaya koyduğu gibi, yıllar itibarıyla ortaya çıkan katma değer büyük bir çoğunluğunu ücretli kesim elde etmektedir. İktisadi gelişmenin esas kaynağı olan özel girişimin faaliyetleri ve etkinliği, hem devlet yükseltmekte hem de sendikalar tarafından olumsuz yönde etkilenmektedir. Devlet, artan kamu harcamalarını ve büyük bütçe açıklarını kapatmak için vergilerin hem oranlarını yükseltmekte hem de çeşidini artırmaktadır. Bu durum, özel girişimin önündeki diğer bir engeldir. Sendikalar, iyi organize oldukları için, siyasetçilere kendilerini "oy deposu" olarak göstererek istediklerini elde ediyor. Bu durum iş aleminin, sendikaya olumsuz bakmasına sebebiyet vermektedir.

Araştırmanın sonunda tüm bu sorunlarla ilgili şu çözümler önerilmiştir:

- Devlet bütçesinin disipline edilebilmesi için, özelleştirme sürecinin hızlandırılması ve yeni kamu personelinin alınmaması gerekmektedir.
- İş ve Sosyal Güvenlik yasaları gözden geçirilmelidir.
- Yıllardan beri deforme edilen ücret sistemi özel sektörde işveren sendikaları tarafından, KİT'lerde de devlet yetkili organlarınca basitleştirilip şeffaflaştırılmalıdır.
- Eğer bunlar yapılabilirse yabancı yatırımcıyı, ülkemize yatırım yapmaya sevk edebiliriz.
- Ayrıca Türkiye'de işçilik maliyetlerinin çok yüksek olması, yerli girişimciyi ve Türkiye'de yatırım yapan yabancıları başka ülkelerde yatırım yapmaya yönlendirmektedir.

Sonuç olarak, ekonomik gelişmeyi sağlayıp daha müreffeh bir ülke olmak istiyorsak, özel girişimcinin önündeki engelleri kaldırmak zorundayız. Unutmamalıyız ki ekonomideki müşevvikler, devletin bürokratları tarafından değil, ancak özel girişimci tarafından algılanabilir. Ayrıca ekonomik refahı yaratan da, girişimcinin "kâr" arzusudur.

Bu araştırma, yıllardan beri ideolojik tartışmaların ötesine gitmeyen ve bu sayede bir çok açıdan istismâr edilen emek-sermaye ilişkisini, daha rasyonel ve gerçekçi olarak ele alıp incelemektedir.